

Verslag

Landelijke Netwerkbijeenkomst

Kennisplatform Educatie en Presentatie

Vrijdag 24 december 2018 in het Stadsarchief Amsterdam 9.30-16.00 uur

Thema: Digitale toepassingen in onderwijsprojecten en tentoonstellingen

Programma

09.30 uur: Ontvangst in Café De Bazel

10.00 uur: Welkom en bezoek tentoonstelling Rembrandt Privé

11.00 uur: Actualiteitenrondje op het Bodeplein

11.30 uur: Esther van Velden en Anneke van Waarden-Koets, duo-aanjagers KEP)- KEP-Jaarplan, Startbijeenkomst 2019 en Archiefeducatievoorstel 'Wat staat daer?'

12.00 uur: Netwerklunch met napraten over Rembrandt Privé, rondleiding door de Schatkamer en uitwisseling digitale toepassingen in onderwijsprojecten en presentaties

13.00 uur: Louisa Balk (Stadsarchief Rotterdam) - Lesgeven met beladen erfgoed i.h.k. van het Jaar van het Europees Erfgoed

13.45 uur: Esther van Velden (Het Utrechts Archief) - Digitale toepassingen in de nieuwe vaste presentatie van Het Utrechts Archief

14.30 uur: Yteke van der Vegt (Historisch Centrum Leeuwarden) - Digitale activiteiten tijdens Leeuwarden-Fryslân Culturele Hoofdstad van Europa 2018

15.15 uur: Stefanie van Odenhoven (Stadsarchief Amsterdam) - Interactieve website Groeistad voor het basisonderwijs

16.00 uur: Netwerkborrel in Café De Bazel

Deelnemers

Louisa Balk (Stadsarchief Rotterdam)

Maike Blaak (Stadsarchief Amsterdam)

Lisette Blokker (Regionaal Archief Alkmaar)

Hannah van Dam (Stadsarchief Delft)

Rianne van Diepen-Feld (Gemeentearchief Zaanstad)

Sylvia Dumont (Regionaal Archief Rivierenland)

Paul van der Flier (Regionaal Archief Nijmegen)

Joost Groeneboer (LKCA)

Judith Huls (Erfgoed Leiden)

Lise Koning (Noord-Hollands Archief)

Jennifer Laarman (Regionaal Archief Nijmegen)

Margret Lenstra (Waterlands Archief)

Ellen Nieboer (Regionaal Archief Nijmegen)

Caroline Nieuwendijk (Gemeentearchief Schiedam)

Stefanie van Odenhoven (Stadsarchief Amsterdam)

Aura Pattinama (Stadsarchief Rotterdam)

Carla le Poole (Regionaal Archief Rivierenland)

Lauren Romijn (IISG)

Ludger Smit (Stadsarchief Amsterdam)
Aniek van Son (Bibliotheek Rijn en Venen)
Nettie Stoppelenburg (Utrechts Archief)
Susan Suèr (Erfgoed Leiden)
Stef Uijens (Regionaal Archief Tilburg)
Yteke van der Vegt (Gemeentearchief Leeuwarden)
Jamie van Veldhoven (Utrechts Archief)
Esther van Velden (Utrechts Archief)
Astrid Vlasman (Erfgoed Leiden)
Anneke van Waarden-Koets (Zeeuws Archief)
Mart van de Wiel (Noord-Hollands Archief)

Bezoek tentoonstelling Rembrandt Privé

Stefanie van Odenhoven heet de deelnemers van harte welkom en geeft een toelichting op de tentoonstelling Rembrandt Privé. In de tentoonstelling is gewerkt met diverse digitale toepassingen, waaronder augmented reality. Bezoekers kunnen met een tablet en een koptelefoon kijken en luisteren naar verhalen, verteld door Geert Mak, gebaseerd op een archiefstuk dat met het tablet gescand kan worden. Dat levert een bijzondere vorm van beleving op. Er was veel lof van de deelnemers over de tentoonstelling. De apparatuur behoeft nog enige aandacht.

Meer informatie: <https://www.amsterdam.nl/stadsarchief/agenda/rembrandt-privé/>

Presentatie concept Jaarplan KEP 2019

Esther van Velden en Anneke van Waarden-Koets, duo-aanjagers KEP, presenteren het concept voor het KEP Jaarplan 2019, dat ter inzage staat in de bestandenbox van KEP. De deelnemers stemmen in met het plan. Het zal worden voorgelegd aan onze KIA-stuurgroep contactpersoon Violet Meerdink. Als zij akkoord is wordt het aangeboden aan de KIA-stuurgroep ter goedkeuring. Daarna zal het goedgekeurde jaarplan worden geüpload in bestandenbox van KEP.

Bekijk het concept-Jaarplan 2019 op KEP:

https://kia.pleio.nl/file/download/55808463/20181204_Concept%20Jaarplan%202019%20-%20Kennisplatform%20Educatie%20en%20Presentatie.pdf

Startbijeenkomst KEP vrijdag 15 maart 2019

Esther van Velden geeft een update van de stand van zaken. De voorbereidingsgroep voor de startbijeenkomst bestaat uit Ellen Loozen (trekker), Esther van Velden, Caroline Nieuwendijk en Anneke van Waarden-Koets. De datum is vastgesteld op vrijdag 15 maart 2019. De startbijeenkomst zal een hele dag duren en is breed toegankelijk voor belangstellenden. Twee gerenommeerde sprekers hebben toegezegd een keynote te willen verzorgen: Andrew Payne, hoofd Outreach and Education van de National Archives in Londen en prof.dr. Hester Dibbits, bijzonder hoogleraar Historische Cultuur en Onderwijs aan de Erasmus Universiteit, er zullen diverse workshops worden verzorgd en een presentatie van de nieuwe onderwijstentoonstelling van het Nationaal Archief. Binnenkort komt de voorbereidingsgroep weer bij elkaar om de nadere invulling van de startbijeenkomst te bespreken.

Voorstel Educatie en Wat staat daer?

Anneke van Waarden-Koets presenteert namens de werkgroep 'Archiefeducatie en Wat staat daer?' (Stefanie van Odenhoven (trekker), Lisette Blokker, Peter Riem en Anneke van Waarden-Koets) het voorstel om een enquête te houden over de wenselijkheid en de vormen van een gezamenlijke landelijke archiefactiviteit met en rondom de online paleografietool '[Wat staat daer?](#)' (WSD). Momenteel wordt door een werkgroep uit het beheerdersoverleg van WSD een toevoeging van gamification voorbereid, waarbij gekeken is naar www.beterspellen.nl. Enkele archiefeducatoren hebben al ervaring met het gebruik van WSD in workshops voor zowel kinderen als volwassenen en inzet bij projecten over bijvoorbeeld de middeleeuwen. Het Zeeuws Archief gebruikt WSD ook voor het maken van huiswerk voor de cursussen paleografie. De reacties van de cursisten en de paleografiedocent zijn positief.

Het voorstel wordt met instemming ontvangen. Besloten wordt dat iedereen die dat wil vóór het eind van het jaar via KEP reageert op het voorstel dat is geplaatst in de bestandenbox van KEP. Vervolgens zal het worden bijgesteld en uitgevoerd. Nettie van Stoppelenburg zal de werkgroep komen versterken.

Bekijk het voorstel Archiefeducatie en WSD op KEP:

<https://kia.pleio.nl/file/download/55808473/20181120%20Voorstel%20archiefeducatie%20en%20Wat%20staat%20daer%20v1.0.pdf>

Netwerklunch met activiteiten

Stefanie van Odenhoven verzorgt een rondleiding door de Schatkamer van het Amsterdamse Stadsarchief. Deelnemers praten na over de tentoonstelling Rembrandt Privé, en wisselen gegevens, kennis en ervaringen uit over digitale toepassingen in onderwijsprojecten en presentaties.

Presentatie Louisa Balk over Beladen Erfgoed - een pilot in de wijk

Erfgoed verbindt, maar kan ook verdelen. Onderwerpen uit onze gedeelde geschiedenis kunnen uiteenlopende emoties oproepen. Hoe voer je een gesprek over en ga je om met beladen erfgoed? De methode Emotienetwerken, ontwikkeld door Hester Dibbits (Reinwardt Academie/Erasmus Universiteit Rotterdam) en Imagine IC biedt ruimte aan de verschillende perspectieven en emoties die kunnen spelen rondom erfgoed, om zo te komen tot wederzijds begrip. Louisa bezocht een Expertmeeting over dit thema in het Openluchtmuseum in Arnhem en ontwikkelde voor het Stadsarchief Rotterdam een project over straatnamen in de multiculturele Afrikaander wijk in Rotterdam. Daarbij maakte ze gebruik van de expertise van de gemeentelijke straatnamencommissie en de database van straatnamen en hun betekenis. De doelgroep is groep 7/8 van het primair onderwijs. Onlangs is de pilot van twee lessen uitgevoerd met een schoolklas. Louisa vertelt over de ervaringen.

Les 1

Onderzoek door leerlingen binnen en buiten de school. Goede overdracht van inhoud aan de docent is hierbij cruciaal. Vervolgens gingen de leerlingen op school via de computer op zoek naar informatie over de personen naar wie de straatnamen zijn genoemd. De leerlingen konden in de beeldbank van het Stadsarchief Rotterdam zoeken naar oude afbeeldingen van de wijk en de straten. Vervolgens maakten ze zelf in de wijk foto's vanaf dezelfde positie waarvan de oude foto's gemaakt waren en hielden ze interviews met bewoners van de wijk over wat zij vonden van de wijk en de straatnamen. Alle informatie werd per groepje gebundeld in een presentatie.

Les 2

Deze les bestond uit zichzelf voorstellen, vertellen over het onderzoek, en de presentatie van de uitkomsten. De bijdrage van het Stadsarchief was het vertellen over de geschiedenis van De Nederlandse aanwezigheid op de Kaap en de rol van Paul Kruger, hoe je op verschillende manieren naar Paul Kruger kunt kijken, als held of als slechterik. Voorbeeld: koppeling van de straatnaam Paul Krugerstraat aan een foto van Paul Kruger, die als een held wordt ingehaald in Rotterdam en een Engelse spotprent van Paul Kruger, afgebeeld als slechterik. Louisa gaf ook informatie over apartheid. Dat vormde de basis voor dialoog: wat zou het zijn voor jou als er apartheid in Nederland zou zijn. Zou je het ondergaan, zou je je aanpassen, zou je protesteren, zou je in opstand komen? Die discussie koppelde ze ook aan Nelson Mandela, de naam van een basisschool in de Afrikaanderwijk. Is Mandela een held of een terrorist? Dat alles leverde een goede discussie op en een geëmotioneerde reactie van een leerling.

De volgende vraag die tot slot aan de leerlingen werd gesteld: zou je straatnamen willen veranderen nu je weet dat er tegen veel mensen die vernoemd zijn tegenwoordig heel anders wordt aangekeken (beladen erfgoed). Reacties: Nee! Wij zijn trots op de straatnamen en trots op de wijk. Er was ook geen behoefte aan verklarende teksten, die kun je immers vinden op internet als je wilt weten wie de persoon van de straatnaam was.

De presentaties waren bijzonder goed, de leerlingen hadden er veel werk van gemaakt.

Uitvoering en conclusies

Alle activiteiten vonden plaats in de school en in de wijk. De leerlingen hebben niet fysiek het archief bezocht, wel de beeldbank geraadpleegd. De opzet was onder meer be wustwording dat een wijk er vroeger heel anders uit zag met andere bewoners en dat er tegenwoordig soms anders wordt gekeken naar en geoordeeld wordt over personen die vernoemd zijn in een straatnaam.

De pilot is geslaagd. Louisa wil proberen hiervan een breder gedragen project van te maken, wellicht in samenwerking met het Wereldmuseum zodat het kan worden opgenomen in een leerlijn.

Vanuit de deelnemers komen verschillende verhalen over hoe leerlingen, studenten en volwassenen omgaan met beladen geschiedenis, zoals bijvoorbeeld de Jodenvervolging en het slavernijverleden. Enkele medewerkers van het Stadsarchief Amsterdam hebben een training gehad over hoe om te gaan met geëmotioneerde kinderen, jongeren en volwassenen als er beladen onderwerpen aan de orde komen. Deze training werd verzorgd door Cogis.

Meer weten? Belangstelling voor de opzet van het educatieve project Beladen Erfgoed van Stadsarchief Rotterdam? Neem contact op met Louisa!

Presentatie Esther van Velden over de herinrichting van het publiekscentrum van Het Utrechts Archief

De presentatieruimtes van Het Utrechts Archief worden heringericht. De vaste presentatie die tien jaar heeft gestaan, wordt vervangen door een nieuwe presentatie: Ontdek Utrecht (werktitel) gericht op de doelgroepen museumbezoekers en cultureel geïnteresseerden

De projectorganisatie bestaat uit een stuurgroep, een projectleider (Esther), drie clusters en diverse deelprojecten.

Kaders

Er is geen stadsmuseum in Utrecht. De presentatie beoogt een introductie te zijn op de stad Utrecht, een springplank voor verdere beleving in de stad.

Doel: Het vergroten en versterken van de publieksbeleving van de collectie.

Er zal een entreprijs worden geheven van €2,50 en voor museumkaarthouders is de toegang gratis.
Doelgroep: Iedereen die band heeft met stad, toeristen en onderwijsgroepen.

Het verhaal: Ontdek Utrecht.

Opzet: Verrassen en verwonderen met het gebouw en de collectie.

Vormgeving: Het idee voor de vormgeving is geïnspireerd op wenteltrap: oneindigheid. Dat past goed bij waar het om gaat: de geschiedenis van de stad en het archief.

Er is veel aandacht voor marketing en public relations en fondsenwerving.

Planning: sept/okt 2019 opening vernieuwd publiekscentrum.

Nog te ontwikkelen: een educatieproject met leidfiguur archiefinspecteur Alex.

Inrichting

Entree: Garderobe, toiletten en een pre-show.

Zaal 1: Het archief leeft! Door middel van videomapping van bewegende oude kaarten en historische karakters wordt het verhaal verteld.

Trappenhuis en auditorium: een Utrechtse kunstenaar maakt een kunstwerk geïnspireerd op de collectie. In het auditorium wordt een groeikaart op de vloer geprojecteerd. Daarmee wordt getoond hoe de stad in de loop der eeuwen is veranderd.

Zaal 2: Utrecht vanaf de Dom. Aan de hand van zes thema's wordt de geschiedenis van Utrecht belicht. Tevens doorverwijzing naar andere culturele partners in de stad die elk een deel van het verhaal vertellen via bruiklenen die in de presentatie te zien zullen zijn.

Zaal 3. De verdieping. Tijdelijke exposities met originele documenten, gebaseerd op de verhalen in de vaste presentatie, gericht op publieksparticipatie.

De ruimte voor wissel-exposities blijft gehandhaafd.

Presentatie Yteke van der Vegt over Leeuwarden culturele hoofdstad van Europa

De activiteiten in Leeuwarden en Friesland in het kader van de verkiezing tot culturele hoofdstad van Europa 2018 zijn geslaagd. Een onvoorziene en niet van te voren te regelen positieve bijkomstigheid: vanaf het voorjaar 2018 is het haast constant mooi weer geweest.

Via kunst- en cultuuruitingen zijn enkele belangrijke onderwerpen op de kaart gezet, zoals krimp, verdwijnende biodiversiteit, werkeloosheid, armoede, meertaligheid, Friese cultuur, Fries landschap, Friese taal.

Wat heeft het Historisch Centrum Leeuwarden (HCL) aan activiteiten ontplooid om deel te nemen aan de festiviteiten?

Film

Een film over ontstaan en ontwikkeling van Friesland en Leeuwarden. Deze film wordt ook gebruikt in educatieve programma's vanaf het voortgezet onderwijs.

Expositie

In een expositie kon de identiteit van de gemeente Leeuwarden worden beleefd.

Kunstwerk DNALWD2018.

Alle Leeuwarders mochten een buisje met 'DNA' inleveren. Ieder buisje is gevuld met een voorwerp en een persoonlijk verhaal. Verhalen over de inhoud van het buisje, verteld in de eigen taal, konden

worden ingevoerd in een database op een website. Het HCL bewaart de buisjes voor de toekomst. Het project wordt opgeslagen langs toegangsweg bij HCL na de toekomstige verbouwing, met de app erbij, zodat je buiten ook kunt zoeken. Aan DNALWD2018 deden 20.000 deelnemers mee. Dit project is beschikbaar voor andere archiefdiensten onder de naam 'Our story can be your story'. Het is te bestellen bij het HCL.

Drijvend Paviljoen Liwwadders

Leeuwarden heeft 225 verschillende spellingsvarianten en staat daarmee vermeld in het Guinness Book of Records. Het thema in het paviljoen was: het DNA van Leeuwarden. Een korte introductiefilm in verschillende talen werd ingezet om mensen actief bij het onderwerp te betrekken. De vraag die aan het publiek werd gesteld was: Ben jij vandaag een Leeuwarder? Omdat je hier vandaag op bezoek bent? Omdat je hier woont of geboren bent? Omdat je een fan bent van de voetbalclub Cambuur?, etc.. Er waren ook filmpjes te zien over DNALWD2018 met als titel: Dit is mijn DNA. In het paviljoen waren altijd twee vrijwilligers aanwezig die met de bezoekers in gesprek gingen. Een andere activiteit in het paviljoen was: Stap in het verleden van Leeuwarden en deel via socials. Bezoekers konden een foto van zichzelf maken voor een greenscreen met een geselecteerde afbeelding of tekst. Delen kon, was niet verplicht. Ook verhalen uit het verleden werden verteld via buisjes van historische Leeuwarders. Leeuwarden op film was een groot succes. Oude filmpjes doen het goed, ook bij niet-Leeuwarders.

Kids

Voor kinderen van 6-12 jaar was een speciaal project in vier talen ontwikkeld: Ontdek je stad. Dat werd op verschillende punten uitgedeeld.

Resultaten

Lonely Planet heeft Friesland uitgekozen als verborgen parel op plek 3.

Publieksonderzoek wees uit dat de belangrijkste redenen om Leeuwarden te bezoeken waren: winkelen, museumbezoek, eten/drinken, stadswandeling met evenement.

Conclusie

Cultuurtoerisme is een belangrijke reden om naar Leeuwarden te komen

Bestrijding werkloosheid en armoede (mensen kunnen banen krijgen in de toeristische sector).

Bezoekersaantallen: Het HCL had in 2018 een toename van 44% meer bezoekers vergeleken met de bezoekersaantallen van 2017.

Inzet: 23 medewerkers en 125 vrijwilligers. Normaal gesproken werken er rond de 80 vrijwilligers.

Ambitie na 2018: er moet een HCL-expositie worden ingericht die voor iedere inwoner en toerist aantrekkelijk is, want het afgelopen jaar heeft uitgewezen dat er een markt is voor een goede tentoonstelling over Friesland.

Leermomenten

Onvoorzien nareigheid met apparatuur: haperingen, storingen leveren problemen op.

De gemeente werd gevraagd om te zorgen voor extra wifi. Dat werd niet gedaan. Vervolgens bleek dat er tekort was aan wifi en moest er alsnog extra wifi komen. De VR-bril was duur maar ging snel stuk. Beter werken met goedkoper en gemakkelijker te vervangen materiaal. Structureel te kort aan mensen. Ambities waren groter dan de capaciteit. Partners die niet leveren wat ze beloven. Verkeken op de enorme toeloop aan bezoekers. Extra schoonmaak is nodig.

Organisatie en uitvoering

Activiteiten zijn grotendeels georganiseerd en uitgevoerd door samenwerking met partners te zoeken en vragen om het goedkoop te leveren. De subsidieaanvraag van € 40.000 was te laat ingediend, dus kon het HCL er geen aanspraak meer op maken omdat de middelen al toegekend

waren aan andere organisaties. Oplossingen: inschakelen van studenten en stagiaires. Begeleiding door vrijwilligers. Heel veel over praten in het netwerk. Daardoor weet altijd iemand wel iemand die goedkoop of gratis kan leveren of deelnemen.

Meer weten? Neem contact op met Yteke van der Vegt.

Bekijk de website Friesland Culturele Hoofdstad 2018: <https://www.friesland.nl/nl/culturele-hoofdstad>

Stefanie van Odenhoven over Groeistad Amsterdam

De basis van Groeistad is een digitale kaart van Amsterdam gevuld met informatie over kunst in de openbare ruimte, monumenten, museale voorwerpen, architectuur, archeologische vondsten en verhalen uit en over de buurt. Bijzonder is dat er ook historische kaarten van Amsterdam over de huidige plattegrond geplaatst kunnen worden. Zo kunnen leerlingen zien hoe de stad er vroeger uit zag en hoe Amsterdam in de loop der tijd is ontwikkeld. Op een speelse manier raken leerlingen zo betrokken bij de geschiedenis en het erfgoed van hun eigen leefomgeving.

Organisatie, opzet en ontwikkeling

Deze educatieve website over de stad Amsterdam is ontwikkeld in samenwerking met vijf verschillende partners: het Amsterdam Museum, Monumenten & Archeologie, Arcam, CBK Zuid-Oost en het Stadsarchief Amsterdam. De website is gemaakt door IJfontein en is gericht op het primair onderwijs.

De website is toegankelijk voor iedereen en er is ook een afgesloten deel voor scholen. De website is gemaakt voor presentatie op een digibord en bevat ook lessuggesties.

Op Groeistad staan kaarten, plekken, thema's en pins met locatieverbonden informatie. Het Stadsarchief levert verhalen over Amsterdam met een kort stukje tekst en een afbeelding en daarachter verdieping met meer informatie en afbeeldingen. De informatie van het Stadsarchief bevat ook scans van archiefstukken.

De kaarten bestaan uit gegeorefereerde historische kaarten die over de huidige kaart van Amsterdam geprojecteerd kunnen worden.

Het Stadsarchief is voornemens steeds meer informatie toe te voegen en te koppelen aan lopende projecten, zoals bijvoorbeeld de Rembrandtexpo.

Er worden ook lessen bij de website gemaakt gecombineerd met een bezoek aan de tentoonstelling Rembrandt Privé.

Deelname scholen

Scholen kunnen zich op de website abonneren voor € 100,00 per jaar en krijgen vervolgens inloggegevens om informatie en eigen lessen aan de website toe te voegen, al dan niet besloten. Scholen kunnen zelf pins toevoegen met eigen verhalen en werkstukken. Leerlingen krijgen een code mee om thuis huiswerk te maken en een stukje moeten schrijven door de kaart. De leerkracht beslist over de zichtbaarheid van de pins en de werkstukken. Scholen kunnen ook tekenen op de kaart, bijvoorbeeld een route uitzetten.

Er kunnen meerdere erfgoedinstellingen bij Groeistad aansluiten. Er moet nog worden nagedacht over het opslaan van de website en de informatie die er op staat en aan wordt toegevoegd, zoals door leerkrachten gemaakte lessen en pins en werkstukken van leerlingen.

Breder beschikbaar stellen

Het ligt in de bedoeling het concept van Groeistad beschikbaar te stellen voor andere erfgoedinstellingen. Dat beschikbaar stellen moet nog wel georganiseerd worden. Het was een dure

website om te laten bouwen. De content komt nu uit een Excel database. Er moet nog een cms worden gebouwd. Voor de eerste portie (ca 1.000 teksten) zijn veel teksten zijn geschreven door zzp'ers. Een redactieraad met vertegenwoordigers van alle vijf partners beslist over de inhoud van de website en schrijft zelf door aan nieuwe teksten.

Naar aanleiding van de presentatie van Groeistad worden de volgende tips gegeven: Bespreek in je netwerk en met andere instellingen en organisaties wat je wilt en wat je zelf kunt bijdragen en wat je gezamenlijk kunt uitvoeren wat je alleen niet kunt.

Maak een keuze om óf met omgevingspartners óf met archiefpartners te gaan samenwerken.

Wil je meer weten over de opzet en de mogelijke beschikbaarstelling voor andere erfgoedorganisaties? Neem contact op met Stefanie.

Bekijk de website Groeistad Amsterdam: <https://groeistad.nl>

Afsluiting

Esther van Velden bedankt het Stadsarchief Amsterdam en gastvrouw Stefanie van Odenhoven voor de organisatie en de gastvrijheid en alle deelnemers voor hun aanwezigheid en bijdragen en roept iedereen op regelmatig op KIA/Pleio – Kennisplatform Educatie en Presentatie te kijken en zelf activiteiten en projecten te delen. Op de Archiefwiki staat een Projectenbank Archiefeducatie, waarop je een vermelding van een online educatie archiefproject kunt plaatsen: https://archiefwiki.org/wiki/Projectenbank_Archiefeducatie.

Stefanie van Odenhoven nodigt de deelnemers uit voor een afsluitende netwerkborrel in Café De Bazel.

14 december 2018

Verslag: Anneke van Waarden-Koets